Qabul qilindi: 3-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 8-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 11-oktabr 2026-yil

O‘ZBEKISTON MUSTAQILLIGINING DASTLABKI YILLARIDA TURKIYA BILAN DIPLOMATIK VA MADANIY ALOQALARNING YO‘LGA QO‘YILISHI

Yusufjanov Ulug‘bek Javlon o‘g‘li

“Turan International University”

Gumanitar fanlar va pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi

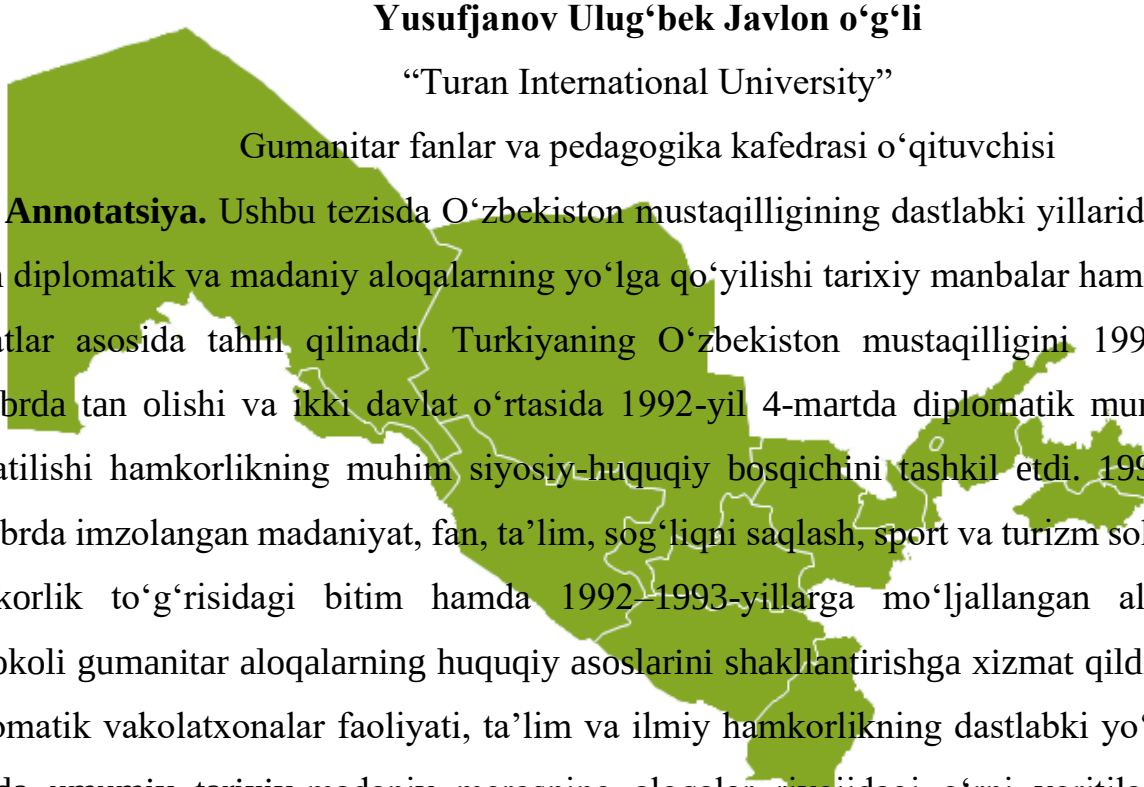

Annotatsiya. Ushbu tezisda O‘zbekiston mustaqilligining dastlabki yillarida Turkiya bilan diplomatik va madaniy aloqalarning yo‘lga qo‘yilishi tarixiy manbalar hamda rasmiy hujjatlar asosida tahlil qilinadi. Turkiyaning O‘zbekiston mustaqilligini 1991-yil 16-dekabrda tan olishi va ikki davlat o‘rtasida 1992-yil 4-martda diplomatik munosabatlar o‘rnatilishi hamkorlikning muhim siyosiy-huquqiy bosqichini tashkil etdi. 1991-yil 19-dekabrda imzolangan madaniyat, fan, ta’lim, sog‘liqni saqlash, sport va turizm sohalaridagi hamkorlik to‘g‘risidagi bitim hamda 1992–1993-yillarga mo‘ljallangan almashinuv protokoli gumanitar aloqalarning huquqiy asoslarini shakllantirishga xizmat qildi. Tezisda diplomatik vakolatxonalar faoliyati, ta’lim va ilmiy hamkorlikning dastlabki yo‘nalishlari hamda umumiy tarixiy-madaniy merosning aloqalar rivojidagi o‘rni yoritiladi. Tahlil natijasida dastlabki davr hamkorlikning institutsional asoslari shakllangan bosqich sifatida baholanadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, Turkiya, mustaqillik, diplomatik munosabatlar, madaniy aloqalar, ta’lim, ilmiy hamkorlik, xalqaro munosabatlar.

Abstract. This thesis examines the establishment of diplomatic and cultural relations between Uzbekistan and Turkey during the first years of Uzbekistan’s independence, drawing on historical research and official documents. Turkey recognized Uzbekistan’s independence on December 16, 1991, and diplomatic relations between the two countries were established on March 4, 1992, marking an important political and legal stage in

bilateral cooperation. The agreement signed on December 19, 1991, on cooperation in culture, science, education, healthcare, sports, and tourism, together with the exchange protocol for 1992–1993, helped establish a legal framework for humanitarian ties. The thesis discusses the work of diplomatic missions, early directions of educational and scientific cooperation, and the role of shared historical and cultural heritage. The analysis characterizes this initial period as a formative stage in which the institutional foundations of bilateral cooperation were established.

Keywords: Uzbekistan, Turkey, independence, diplomatic relations, cultural ties, education, scientific cooperation, international relations.

1991-yilda O‘zbekiston davlat mustaqilligiga erishgach, tashqi siyosatning muhim vazifalaridan biri suveren davlat sifatida xalqaro aloqalarni yo‘lga qo‘yish va ikki tomonlama hamkorlikning huquqiy asoslarini yaratishdan iborat bo‘ldi. Turkiya O‘zbekiston mustaqilligini 1991-yil 16-dekabrda tan olgan birinchi davlat bo‘ldi; diplomatik munosabatlar esa 1992-yil 4-martda o‘rnatildi. Bu voqealar yangi davlatning xalqaro maydondagi o‘rnini mustahkamlash hamda o‘zaro siyosiy muloqotni rasmiylashtirish nuqtayi nazaridan ahamiyatli edi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, mustaqillikning dastlabki yillarida qabul qilingan siyosiy qarorlar va imzolangan hujjatlar O‘zbekiston–Turkiya munosabatlarining keyingi rivoji uchun asos yaratdi. Tezisning maqsadi — 1991–1995-yillarda diplomatik munosabatlarning yo‘lga qo‘yilishi va madaniy-gumanitar hamkorlikning dastlabki huquqiy asoslarini tarixiy nuqtayi nazardan yoritish.

Tadqiqotda tarixiylik, xolislik va xronologik izchillik tamoyillari, shuningdek, tarixiy-tavsifiy hamda qiyosiy-tarixiy tahlil usullaridan foydalanildi. Rasmiy diplomatik ma’lumotlar va O‘zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari o‘zaro qiyoslandi. Ikkinchi darajali ilmiy adabiyotlar esa diplomatik aloqalar shakllanishini kengroq tarixiy kontekstda izohlash uchun qo‘llanildi.

Diplomatik munosabatlarning o‘rnatilishi ikki davlat o‘rtasida rasmiy aloqalarni rivojlantirish uchun institutsional zamin yaratdi. Turkiya Tashqi ishlar vazirligining

ma’lumotiga ko‘ra, Turkiyaning Toshkentdagi elchisi 1992-yil 25-aprelda ishonch yorliqlarini topshirgan, elchixona esa 28-aprelda rasman ochilgan. Diplomatik vakolatxonaning ish boshlashi siyosiy muloqot, rasmiy tashriflar va davlatlararo hujjatlar ijrosini muvofiqlashtirish imkoniyatlarini kengaytirdi.

Madaniy-gumanitar hamkorlik ham munosabatlarning dastlabki bosqichidanoq muhim yo‘nalish bo‘ldi. O‘zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlar bazasida e’lon qilingan 1995-yil 9-iyuldagi ilmiy-texnik hamkorlik to‘g‘risidagi bitimning kirish qismida 1991-yil 19-dekabrda Anqarada imzolangan madaniyat, fan, ta’lim, sog‘liqni saqlash, sport va turizm sohalaridagi hamkorlik bitimi, shuningdek, 1992–1993-yillarga mo‘ljallangan madaniyat, ta’lim va fan sohasidagi almashinuv protokoli bevosita qayd etilgan. Bu ma’lumot madaniy va ilmiy aloqalar faqat norasmiy yaqinlikka emas, balki davlatlararo hujjatlar bilan belgilangan hamkorlik mexanizmlariga ham tayanganini ko‘rsatadi.

Mazkur hujjatlar doirasida madaniyat va ta’lim sohasidagi aloqalar, ilmiy axborot almashinuvi va mutaxassislar o‘rtasidagi muloqot uchun huquqiy asos shakllantirildi. 1995-yilgi ilmiy-texnik hamkorlik bitimida olimlar va ekspertlar almashinuvi, qo‘shma ilmiy anjumanlar, simpoziumlar va seminarlar o‘tkazish kabi shakllar ko‘rsatilgan.[3] Shu jihatdan, dastlabki yillarda shakllangan hamkorlikning mazmuni diplomatik aloqalar bilan cheklanmay, ta’lim va ilm-fan yo‘nalishlariga ham yoyilgan.

Ilmiy adabiyotlarda O‘zbekiston va Turkiya o‘rtasidagi 1990-yillardagi munosabatlar ikki tomonlama hamkorlikning shakllanishi bilan birga, siyosiy kelishmovchiliklar va ularni bartaraf etishga qaratilgan urinishlar kontekstida ham o‘rganiladi. Bu holat munosabatlar tarixini faqat madaniy yaqinlik asosida izohlash yetarli emasligini anglatadi. Davlat manfaatlari, tashqi siyosiy sharoit va diplomatik qarorlar ham hamkorlikning yo‘nalishi va sur’atiga ta’sir ko‘rsatgan.

Shunday qilib, 1991–1995-yillar O‘zbekiston–Turkiya munosabatlarida dastlabki diplomatik tuzilmalar shakllangan, madaniy-ta’limiy hamkorlikka oid hujjatlar qabul qilingan va keyingi muloqot uchun institutsional asoslar yaratilgan davr sifatida ko‘rilishi mumkin. Ushbu bosqichning tarixiy ahamiyati ikki davlat aloqalarining huquqiy va tashkiliy

poydevori aynan mustaqillikning dastlabki yillarida barpo etilganida namoyon bo‘ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston mustaqilligining dastlabki yillarida Turkiya bilan diplomatik munosabatlarning yo‘lga qo‘yilishi mamlakat tashqi siyosati tarixidagi muhim bosqichlardan biri bo‘ldi. 1991-yil dekabrida mustaqillikning tan olinishi va 1992-yil martida diplomatik aloqalarning o‘rnatilishi rasmiy hamkorlikka yo‘l ochdi. 1991-yilgi madaniy hamkorlik bitimi va 1992–1993-yillarga mo‘ljallangan almashinuv protokoli, keyinchalik esa 1995-yilgi ilmiy-texnik hamkorlik bitimi ta’lim, fan va madaniyat sohalaridagi aloqalarning huquqiy asoslarini mustahkamladi. Demak, mazkur davrni O‘zbekiston–Turkiya munosabatlarining institutsional shakllanish bosqichi sifatida baholash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. Relations between Türkiye and Uzbekistan. https://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkiye-and-uzbekistan%20.en.mfa (murojaat sanasi: 09.10.2026).

2. T.C. Dışişleri Bakanlığı, Taşkent Büyükelçiliği. Büyükelçilik. https://taskent-be.mfa.gov.tr/Mission/About (murojaat sanasi: 09.10.2026).

3. O‘zbekiston Respublikasi va Turkiya Respublikasi Hukumatlari. Ilmiy-texnikaviy hamkorlik to‘g‘risida Bitim. Toshkent, 9-iyul 1995-yil. LexUZ: https://www.lex.uz/en/docs/2735954.

4. Imamov, B. Kh. Political and Diplomatic Relations Between Uzbekistan and Turkey (1991–2024). Central Asian Journal of Social Sciences and History, 7(3), 2026, 83–89. https://doi.org/10.51699/cajssh.v7i3.1342.